

Rozhovor s PhDr. Mečislavem Borákem, CSc., historikem a nositelem

Laureát se zlomeným no

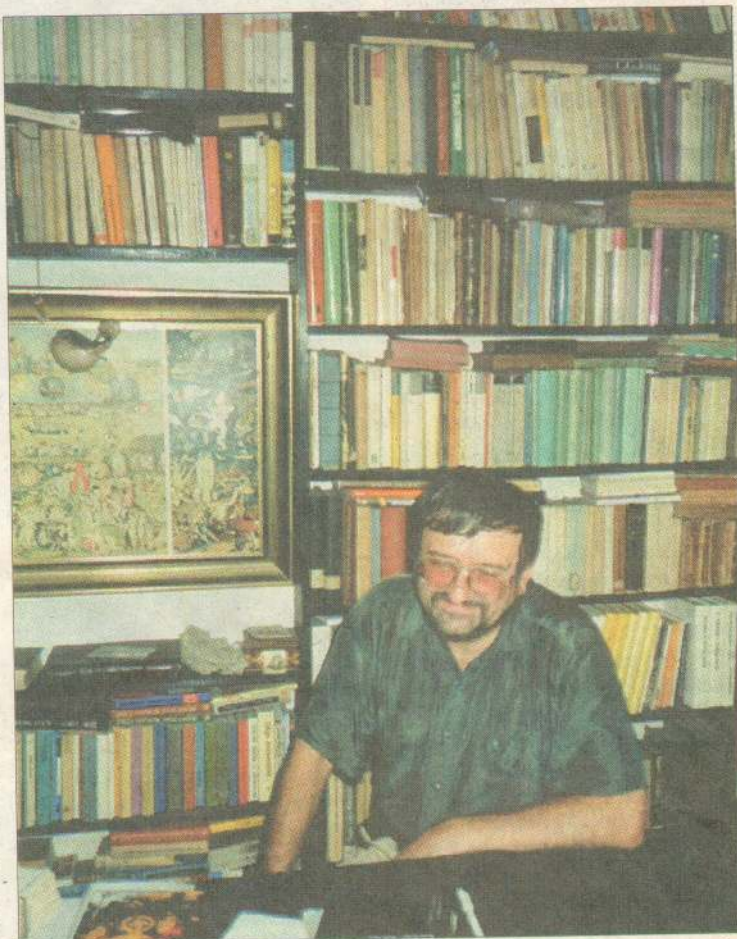
Nadace Českého literárního fondu už od roku 1991 průběžně hodnotí a případně také odměňuje výsledky práce novinářů. Za pohotovost, aktuálnost a profesionální úroveň novinářské tvorby uděluje „Cenu křepelek“, k níž patří i symbolická odměna ve výši 3 333 korun. Na slavnostním setkání s výborem novinářské sekce Nadace ČLF v úterý 17. prosince 1996 převzal tuto cenu i stálý spolupracovník DNE dr. Mečislav Borák, jehož jsme při té příležitosti požádali o rozhovor.

JIRÍ POSPÍŠIL

DEN: Má pro vás jako pro vědeckého pracovníka - historika toto vysoké novinářské ocenění vůbec tu patřičnou váhu?

M. Borák: Velmi si ho vážím, jsem totiž původní profesí novinář. Vystudoval jsem Fakultu sociálních věd a publicistiky na Karlově univerzitě, ale v roce 1969, kdy jsem měl nastoupit do praxe, už začínala tvrdá normalizace a ve sdělovacích prostředcích se prostě dělat nedalo. S pomocí přítele Slávka Navrátila, dnešního redaktora DNE, jsem se dostal do družstva umělecké výroby Zlatník a přes pět let jsem tam působil jako jakýsi sociální pracovník, říkalo se tomu péče o členy. Pak jsem se na čas stal muzejníkem a jsem jím vlastně dosud, neboť Slezský ústav v Opavě, kde pracuji už 12 let, se po svém vyčlenění z rámce Akademie věd stal součástí Slezského zemského muzea, v němž jsem kdysi začínal. Získal jsem vědeckou aspiranturu v oboru českých dějin a napsal řadu odborných prací, ale na své řemeslo nezapomínám. Snažím se každou problematiku, s níž se při řešení výzkumných úkolů setkám, pojednat nejen v odborných pracích určených spíše omezenému okruhu kolegů historiků, ale zpřístupnit získané poznatky i širší veřejnosti v knížce napsané srozumitelným jazykem a poutavým stylem. Tomu obvykle předchází mnoho popularizačních článků v novinách, veřejné besedy a přednášky, často také dám podnět k natočení televizního filmu či uspořádám muzejní výstavu. V takové komplexní podobě už se mi to povedlo např. při zpracování tzv. životické tragédie, zločinu v Katyni, prvních deportací Židů či bojů na Podkarpatské Rusi v letech 1938-1939.

DEN: Ocenění vám bylo uděleno „za odvážné a fundované zpracová-

PhDr. Mečislav Borák, CSc.

Foto: ARCHÍV

ní naléhavé a citlivé otázky česko-německých vztahů publikované v Moravskoslezském dni“. Souvisí to také nějak s vaší vědeckou prací?

M. Borák: Nejde o náhodu. Poválečnými česko-německými vztahy se v ústavu zabývá kolega Tomáš Staněk a sotva by se našel badatel, který by to dokázal lépe. Žije touto problematikou naplno už hodně let a podařilo se mu najít první uspokojivou odpověď na některé zásadní otázky, u nichž historikové až příliš dlouho jen postávali a diskutovali o nich místo toho, aby se rovnou pustili do práce v archívech. Ta je totiž většinou úmorná a časově náročná, proto je snazší se vymluvit, že se dokumenty nedochovaly. V archívech jich však leží až překvapivě mnoho, jen je najít. Tak se nám jakousi metodou „řízené náhody“ podařilo v policejním archivu narazit na materiály k případu ostravského tábora „Hanke“. Byl to jeden z mých nevyřízených účtů. Už před lety jsem se totiž pokoušel zjistit, co se tam vlast-

ně událo, ale marně, dokumenty byly pod zámek a zasvěcení odmítali mluvit. Chopil jsem se tedy okamžitě této vzrušující příležitosti a na pozadí obecných výzkumů Tomáše Staňka představil veřejnosti dva podrobněji zpracované případy z Ostravy a z Místku. Pokládal jsem za svou povinnost uvést i skličující fakta o nectném chování některých Čechů, jež bylo před veřejností po půl století pokrytecky zamlčováno a dodnes je různé zastíráno či omlouváno.

DEN: Vaše historické reportáže a rozhovory vzbudily u čtenářů mimořádný zájem. Jaké byly nejčastější ohlasy?

M. Borák: O hodnověrnosti uvádných faktů jen málokdo pochyboval, většinou mi vyčítali, že přílišnou otevřeností špiním český národ a poškozují jeho dobrou pověst, čímž nahrávám německé straně, zřejmě za marky. Dovedu takové názory, tvrdošíjně lpějící na černobílém vidění minulosti, docela dobře pochopit. Sám pocházím

tem Ceny křepelky nejen o čtenářském ohlasu novinářské tvorby

Nosem získal 3 333 korun

z rodiny poškozené nacistickým režimem, napsal jsem o nacistických zločinech několik knížek a vím, jak trpké bylo pro mne zjištění, že nejen nacisté se dopouštěli zločinů. Myslím si, že vynesení takových temných a skrývaných momentů našich národních dějin na veřejné světlo není žádným sebebrkačstvím, ale potřebnou očistou, již jsme měli projít už dávno, abychom co možná předešli nebezpečí recidivy. Takové vědomí vlastních chyb vůbec nezpochybnuje výsledky druhé světové války, ani se nesnaží omlouvat její původce či bagatelizovat jejich zločiny. Moc mě potěšilo, že přišlo i pár souhlasných dopisů, většinou od lidí, co sami byli svědky poválečných násilností, a věděli tedy, oč tenkrát šlo. Nechyběly ale ani hrubé anonymy...

DEN: Jak vůbec přijímáte podobné ohlasy čtenářů?

M. Borák: Už jsem si na ně dávno zvykl. složky, kam si anonymy ukládám, jsou stále objemnější. Stává se, že ve stejné věci mi nadávají, aniž to o sobě tuší, i zastánci zcela protichůdných názorů. Škoda, s některými bych si třeba rád popovídal. Pokud se na některý můj větší článek žádný anonym neozve, začínám být na pochybách, zda jsem se dokázal dobře vyjádřit. Naštěstí se to nestává často. Poslední anonym jsem například dostal zároveň se sdělením o Ceně křepelky. Reagoval na můj nedávný článek o konfliktní situaci na Těšínsku v létě roku 1945 a jeho pisatel jako obvykle nepolemizoval s uvedenými fakty, ale nezištně mi poskytl výklad o dějinných souvislostech, které v článku nenalezl. Rázem mě odhalil jako „pisálka a obyčejného polského šovinistu, který vidí jediný cíl - stále provokovat naši republiku“. Jméno uražené republiky připojil k listu padesát kaligraficky vyvedených podpisů, samozřejmě bez adresy. Udělal mi skoro takovou radost, jako onen příspěv z Českého literárního fondu.

DEN: Ovlivňují dopisy čtenářů nějak vaši práci?

M. Borák: Už mnohokrát se stalo, že právě sdělení čtenářů, někdy i se značným odstupem od zveřejněného článku, mne přivedlo na dlouho marně hledanou stopu, nebo mi ukázalo popisované skutečnosti ve zcela novém světle. Bez spolupráce se čtenáři, ať už se týká článků v novinách, filmů v televizi či vydaných knížek, by v mnohém byla ochuzena i má odborná práce. Právě čtenáři mě upozornili na-

příklad na několik desítek obětí katyňského zločinu, které se mi pak v materiálech NKVD skutečně podařilo najít a ověřit. Bez jejich upozornění bychom však o nich dodnes nevěděli. Podobně tomu bývá i při jiných příležitostech. Velmi si takové spolupráce vážím, moc za ni děkuji a prosím za prominutí, když se někdy opozdím s odpovědí.

DEN: Vzpomenete si, který z vašich článků ve DNI měl u čtenářů největší ohlas?

M. Borák: To vím docela přesně. Vůbec se netýkal mé odborné práce a nechodily na něj dopisy, ale znali ho naprosto všichni mí známí a hrdě mě představovali i úplně cizím lidem. Byl jsem totiž přepaden ve vlaku, přerazili mi nos a větší úhoně jsem přešel jen díky tomu, že jsem zatáhl za záchranou brzdu a zastavil vlak. Hned večer jsem jako správný profesionál o tom napsal reportáž a doprovodil ji rentgenovým snímkem svého zlomeného nosu. Trochu jsem se zlobil na redaktora Mirka Tyrlika, že můj hrdinný souboj znevážil titulkem „Výprask v kupé první třídy“, ale o to více se to pak zřej-

mě líbilo mým známým i neznámým čtenářům.

A to ještě nevěděli, co mě potkalo při návratu domů, raději jsem o tom ani nepsal. Nemocnice na Fifejdách, kam mě policie zavezla, toho dne nosy neopravovala, takže jsem musel do Zábřehu, ale nejprve jsem zašel domů odložit hromadu knížek, které jsem v Praze nakoupil. Vstoupil jsem do pokoje s volně visícímnosem, což mého syna vyvedlo z míry natolik, že se skácel ve mdlobách k zemi jako špalek, jen mu hlava na podlaze zaduněla. V pádu se ale zachytil ubrusu, váza s květinami spadla a začala z ní vytékat voda rovnou na synovu hlavu, takže se vzápětí automaticky probral. Musel jsem si nos oběma rukama přidržet, abych se mohl pořádně zasmát. Za pár dnů jsem jel na konferenci do Paříže a ještě v tamním metru vzbuzovaly mé monokly lichotivý respekt.

Zatím stále čekám, kdy podobný zájem vzbudí nějaký můj další článek. Víím, že by to šlo docela snadno zařadit, ale zároveň jsem docela rád, že mi čtenáři prozatím zůstávají u písemné formy ohlasu.

Narodil se 31. ledna 1945 v obci Růždka na Valašsku a je již řadu let vědeckým pracovníkem Slezského ústavu v Opavě. Zabývá se novodobými dějinami Slezska v kontextu dějin českých zemí a dějin střední Evropy. Patří ke znalcům období okupace a války v českých zemích v letech 1938-1945, jemuž věnoval několik desítek prací, publikovaných v českých i zahraničních odborných časopisech. Věnuje se též výzkumu česko-polských vztahů po roce 1918 a problematice soudních a mimosoudních perzekucí v ČSR po roce 1945.

Autorsky se podílel na publikacích *Nástin dějin Těšínska* (Praha - Ostrava 1992), *Dějiny Orlové* (Orlová 1993), *Dějiny Ostravy* (Ostrava 1993), *Haviřov* (Haviřov 1995) a přispěl do mnoha dalších sborníků. K samostatným pracím patří vyličení tzv. životické tragédie *Zločin v Životicích* (Ostrava 1980, II. vyd. 1984), obsáhle práce o specifických podmínkách nacistické okupace na Těšínsku *Na příkaz gestapa* (Ostrava 1990), první česká historická práce o proslulém zločinu NKVD *Vraždy v Katyňském lese* (Ostrava 1991), v polštíně vydané prameny k osudům asi tří set obětí katyňského zločinu *Symbol Katynia* (Český Těšín 1991), aktualizovaný nástin sporu o Těšínsko „*Ukradené*“ vesnice (spolu s R. Žáčkem, Český Těšín 1993), historie prvních deportací evropských Židů do Niska nad Sanem *Transport do tmy* (s předmluvou Václava Havla, Ostrava 1994) aj. V současné době chystá k vydání publikaci *Tábory nucené práce v ČSR* (společně s D. Janákem, Opava - Šenov u Ostravy 1996) a zasvěcený pohled do historie poválečného mimořádného lidového soudu v Ostravě, který soudil nacistické zločince a kolaboranty *Spravedlnost podle dekretu* (Ostrava 1997). Mimořádně rozsáhlá je též jeho novinářská a publicistická činnost, v posledních letech především pro DEN, pro nějž pravidelně připravuje (spolu s M. Tyrlikem) i oblíbený *Kratochvilný kalendář historický*. Podílel se též na vzniku mnoha televizních pořadů a dokumentárních filmů z historie druhé světové války, např. *Stíny strážních věží*, *Zpráva o zločinu*, *Válka o tunel* (film získal jednu z cen Academia filmu Olomouc v roce 1992), *Stíny svědomí*, *Transport do neznáma*, *Bílá místa na černé zemi*, *Výstřely v Karpatech*.